

KUBANSKA RAKETNA KRIZA

Babić, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:787304>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

KUBANSKA RAKETNA KRIZA

MARIO BABIĆ

Split, 2023.

Odsjek za povijest

Studij povijesti i filozofije

Europska i svjetska povijest 20. Stoljeća, II.

KUBANSKA RAKETNA KRIZA

Student:

Mario Babić

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Edi Miloš

Split, rujan 2023.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. HLADNI RAT – DOGAĐAJI KOJI SU PRETHODILI KUBANSKOJ RAKETNOJ KRIZI	
2	
2.1. Obilježja hladnog rata	3
2.2. Početak hladnog rata	5
3. AMERIČKA OPSESIJA KUBOM	7
3.1. Intervencija SAD-a na Kubi.....	7
3.2. Opsjednutost Kubom.....	8
3.3. Invazija Kubanaca u Zaljevu svinja	11
4. KUBANSKA RAKETNA KRIZA	15
4.1. Uzroci krize.....	15
4.2. Premještanje sovjetskih raketnih projektila na Kubu.....	16
4.3. Zaoštavanje sukoba.....	18
4.4. Najteži dani Kubanske raketne krize.....	20
4.5. Castrov odgovor na sporazum.....	25
4.6. Kraj krize.....	27
5. ZAKLJUČAK	29
6. LITERATURA.....	31
SAŽETAK	34
ABSTRACT	35
POPIS SLIKA.....	36

1. UVOD

Predmet je završnog rada Kubanska raketna kriza. U listopadu 1962. godine zbio se jedan od značajnijih i napetijih sukoba između SAD-a i SSSR-a. Uzrok tog sukoba poznatog kao kubanska raketna kriza bilo je razmještanje sovjetskih raketnih projektila na Kubi. Međutim, uzrok krize bio je i sovjetski pokušaj izgradnje tajne podmorničke baze na Kubi iz koje bi sovjetske podmornice djelovale neposredno uz američku obalu. Najdramatičniji dani te krize bili su oni između 15. i 28. listopada. Međutim, već krajem srpnja 1962. Amerikanci su zamijetili pojačanu vojnu pomoć SSSR-a upućenu Kubi, kao i pojačan pomorski promet. Uz dozvolu američkog predsjednika J. F. Kennedyja sredinom listopada američki špijunski zrakoplovi letjeli su iznad Kube te su snimili raketne položaje sovjetskih balističkih projektila. U narednih nekoliko dana SAD je zračnim izvidima pronašao još više detalja o izgradnji raketnih mjesta na Kubi. Stoga je SAD 24. listopada objavio pomorsku karantenu Kube, odnosno zabranu plovidbe brodovima koji na otok dopremaju oružje za napad. Cilj je završnog rada analizirati Kubansku raketnu krizu, odnosno njezine uzroke i tijek, kao i posljedice Kubanske krize na odnose između dviju suprotstavljenih sila, odnosno Zapadnog i Istočnog bloka.

Završni rad koncipiran je u šest poglavlja. Prvo je poglavlje rada uvod u kojem se iznose predmet i cilj rada te se analizira njegova struktura. Drugo je poglavlje vezano za hladni rat i događaje koji su prethodili Kubanskoj raketnoj krizi. Treće se poglavlje odnosi na američku opsesiju Kubom. U četvrtom poglavlju, pak, analiziraju se uzroci i tijek Kubanske krize. Peto poglavlje sadrži zaključak u kojem se sažeto iznosi sve što je istaknuto u radu te se donose određene spoznaje o Kubanskoj raketnoj krizi. Radu je pridodan i popis korištene literature. Relevantna literatura obuhvaća knjige, članke, završne radove i internetske izvore. Na kraju rada nalaze se i sažetci na hrvatskom i na engleskom jeziku (abstract), kao i popis slika uvrštenih u sami rad.

2. HLADNI RAT – DOGAĐAJI KOJI SU PRETHODILI KUBANSKOJ RAKETNOJ KRIZI

Nakon što je krajem Drugog svjetskog rata u Europi donekle nastupio mir europskim državama bila je nužna pomoć kako bi se oporavile od rata, ne samo gospodarski, već i socijalno i politički, a to je bilo zahtjevno. Tadašnji američki predsjednik Harry Truman odlučuje pomoći Europi kao svojem savezniku jer je i Amerikancima bilo u interesu da se Europa oporavi i ujedini kako se Starim kontinentom ne bi širio komunizam.¹ Europske države su prihvatile američku pomoć jer im je ona bila prijeko potrebna te su se odlučile prilagoditi SAD-u i sklopiti savez, iako nisu željele služiti svojem snažnijem savezniku za ostvarivanje njegovih ambicija.²

Amerikanci su Trumanovom doktrinom i Marshallovim planom pomogli Europi stvoriti preduvjete formiranja saveza zapadnoeuropskih država. Pod Trumanovom doktrinom podrazumijeva se politika gospodarskog i vojnog jačanja pojedinih europskih država s ciljem njihova odupiranja komunističkoj ideologiji i SSSR-u.³ Marshallov plan,⁴ pak, službeno poznat kao Europski plan obnove (engl. *European Recovery Program*) donesen je 1947. godine na Ekonomskoj konferenciji u Parizu. Riječ je o najvažnijem planu gospodarske obnove u povijesti s obzirom na njegovu sveobuhvatnost, broj država koje je uključivao te gospodarske, političke i vojne učinke koje je uspješno provođenje tog plana omogućilo.⁵ Tim se planom pridonosilo gospodarskom oporavku i razvitku država zapadne Europe, i to putem isporuke određenih dobara i zajmova kojima su se financirali projekti javnih investicija. Pretpostavlja se da su zapadnoeuropske države u razdoblju od 1948. do 1952. godine zahvaljujući Marshallovu planu dobile pomoć od čak 13,2 milijarde američkih dolara.⁶

¹ Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*. Zagreb: Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., 2001, 55.

² Ibid., 61.

³ „Truman, Harry S.“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62542> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)

⁴ Nazvan po američkom generalu i državnom tajniku Georgeu C. Marshallu, iako su stvarni autori tog plana bili dužnosnici State Departmenta William L. Clayton i George F. Kennan.

⁵ Puškarić, Mladen, *Razvoj europske integracije*. Zagreb: Studia Vita, 2010, 68.

⁶ „Marshallov plan“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=69450> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)

Treba istaknuti da SAD nije pružio samo pomoć zapadnoeuropskim državama, već svim europskim zemljama, pa tako i onim istočnoeuropskim, uključujući SSSR, ali pod određenim uvjetom – da se u tim državama provedu nužne političke reforme kojima bi se suzbilo jačanje komunizma.⁷ Međutim, SSSR i istočnoeuropske države su iz ideoloških razloga, odnosno postavljenih američkih uvjeta odbile gospodarsku pomoć koju im je ponudio SAD.⁸ Tako su se Europa⁹ i ostatak svijeta zapravo podijelili na kapitalističke i komunističke države, odnosno na Zapadni i na Istočni blok. Mnoge različitosti između ta dva bloka država rezultirale su zaoštavanjem odnosa među njima. Stanje je najbolje opisao američki predsjednik Truman 1946. godine nazvavši ga „hladnim ratom“, a taj se termin koristi i danas.¹⁰ Naime, između SAD-a i SSSR-a nikada nije došlo do oružanog sukoba, ali je postojala iznimno velika napetost između dvije velesile, vodila se utrka u atomskom naoružanju, istraživanju svemira i razvijanju znanosti te je izbijanje sukoba dugo „visjelo u zraku“ kao mogućnost, točnije sve do rješavanja Kubanske raketne krize 1962. godine. Nakon rješavanja Kubanske raketne krize blokovski sukobi pokušavali su se rješavati diplomatskim putem i potpisivanjem sporazuma (politika detanta).¹¹

2.1. Obilježja hladnog rata

Hladni rat odnosi se na razdoblje u svjetskoj povijesti koje su obilježili složeni odnosi između istočnih i zapadnih država, a koje je trajalo od kraja četrdesetih do početka devedesetih godina prošlog stoljeća. Točnije, nakon Drugog svjetskog rata došlo je do sukoba između SAD-a i SSSR-a te se svijet podijelio na Istočni i Zapadni blok. Iako postoje razne definicije hladnog rata (povjesničari se nisu uspjeli dogovoriti oko svih postavljenih pitanja vezanih za hladni rat, a samim time ne postoji ni općeprihvaćena definicija hladnog rata),¹² možda je najsvaeobuhvatnija definicija prema kojoj se hladni rat može odrediti kao „stanje otvorenog

⁷ Puškarić, *Razvoj europske integracije*, 47.

⁸ Mintas-Hodak, Ljerka, *Uvod u Europsku uniju*. Zagreb: Zagrebačka škola ekonomije i managementa, 2004, 6.

⁹ U Europi je postajala granična linija koja je kontinent dijelila na dva odvojena politička oblika. Ta je granična linija poznata kao željezna zavjesa, izraz koji je upotrijebio britanski premijer Winston Churchill.

¹⁰ Bleicken, Jochen. *Povijest svijeta*, 3. dio. Split: Marjan tisak, 2003, 790.

¹¹ Hobsbawm, Eric John, *Doba ekstrema*. Zagreb: Zagrebačka naklada, 2009, 211.

¹² Vidušić, Emil, *Hladni rat – vruće cijevi*. Split: Naklada Bošković, 2013, 26.

neprijateljstva, stalnog bipolarnog rivalstva i borbe između država suprotnih društveno-političkih i ekonomskih sistema u kojima je Zapad pokušao zaustaviti promjene nastale nakon Drugog svjetskog rata koje su trebale voditi mijenjaju postojećeg stanja i jačanja socijalizma“.¹³ Međutim, i ta je definicija pojednostavljena i njome nije prikazana sva složenost međunarodnih odnosa u drugoj polovici 20. stoljeća.¹⁴

Glavno obilježje Hladnog rata bilo je političko i ekonomsko sučeljavanje i natjecanje između istočnog (socijalističkog) bloka ili Varšavskog pakta predvođenog Sovjetskim Savezom i zapadnog (kapitalističkog) bloka ili NATO saveza predvođenog SAD-om. Cilj politike blokade bio je spriječiti približavanje zemlje komunističkom Sovjetskom Savezu, odnosno udaljavanje od američkog i europskog kapitalizma, čime bi se stvorio domino efekt. U to su vrijeme međunarodni odnosi bili ograničeni na pripadnost jednom ili drugom bloku.¹⁵

Kao što je ranije spomenuto, posebnost hladnog rata bila je u tome što nije bilo izravnog oružanog sukoba između dva bloka koji se inače događa u ratovima, već su velike sile podržavale brojne sukobe diljem svijeta, svaka „svoju“ stranu u određenom ratu te su se zapravo međusobno sukobljavale (politički, ekonomski i vojno)¹⁶ preko posredničkih država. Dakle, nije bilo rata u tradicionalnom smislu te riječi.¹⁷ Ipak, bilo je i situacija kada je postojala ozbiljna prijetnja razvoja izravnog sukoba među vodećim svjetskim silama, a jedna od tih situacija je Kubanska kriza iz 1962. godine.¹⁸ Međutim, nijedna strana zapravo nije željela potencirati pravi rat i realizirati prijetnje, točnije upotrijebiti nuklearno oružje jer bi to značilo uništenje za obje strane. Stoga je postojala prividna stabilnost u dominiranju SAD-a i SSSR-a.¹⁹

Treba napomenuti da je hladni rat podrazumijevao i utrku za naoružanjem, posebno atomskom naoružanju, istraživanju svemira te novim postignućima u znanosti. Iako je SAD pokušao zabraniti provođenje nuklearnih testiranja, SSSR se oglušio na te zahtjeve, pa je

¹³ Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 163.

¹⁴ Maurović, Marko, Hladni rat: (ne)definicija, početak, interpretacije, percepcije i identifikacije. *Pro tempore*, 2/2 (2005), 47.

¹⁵ Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 161.

¹⁶ Painter, David S., *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*. Zagreb: Srednja Europa, 2002, 11.

¹⁷ Ibler, Vladimir, *Međunarodni odnosi*. Zagreb: Naprijed, 1971, 450.

¹⁸ „Hladni rat“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25798> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)

¹⁹ Westad, Odd Arne, *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009, 649.

američki predsjednik John F. Kennedy diplomatskim putem pokušao utjecati na Sovjetski Savez i zaustaviti te pokuse, ali nije imao uspjeha. Stoga je pod pritiskom svojih savjetnika i američke javnosti krajem travnja 1962. dopustio da i SAD nastavi s tim testiranjima kako Amerikanci ne bi zaostajali za Sovjetima. Međutim, Kennedy je dozvolio da se nuklearni pokusi nastave pod zemljom s ciljem smanjenja količine radijacije u atmosferi.²⁰ Kako se Sovjetski Savez našao u gospodarskim i tehničkim problemima SAD je ubrzo postao prvak u utrci za nuklearno naoružanje.²¹ Velesile su se tijekom hladnog rata natjecale i u znanstvenim postignućima, pa tako i u istraživanju svemira. Tako je SAD lansirao prvi satelit u svemir 1957., SSSR je četiri godine kasnije u svemir poslao prvog čovjeka, a zatim je 1969. godine SAD poslao prvu posadu ljudi na Mjesec.

Takvi sukobi bili su češći u prvom razdoblju hladnog rata. Međutim, od sredine šezdesetih godina prošlog stoljeća nastupilo je drugo razdoblje hladnog rata u kojem su se sukobi među velikim silama nastojali rješavati diplomatskim putevima i sklapanjem međunarodnih sporazuma. To je razdoblje u okviru hladnog rata poznato kao detant (od francuske riječi *détente*, što znači „popuštanje“, „stišavanje“).²²

Takvi napeti odnosi među vodećim velesilama i njihovim saveznicima trajali su sve do sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća kada je dolazak Mihaela Gorbačova na vlast u SSSR-u rezultirala ideološkom i geopolitičkom razgradnjom SSSR-a i završetkom hladnog rata.²³

2.2. Početak hladnog rata

²⁰ Dodoli, Luciano i Maradei, Manlio, *Svijet poslije II. svjetskog rata*, sv. 4, Marjan tisak, Split, 2005, 33.

²¹ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 66.

²² „Detant“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14802> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)

²³ „Hladni rat“

Prema mišljenju koje prevladava u historiografiji početak hladnog rata bio je četrdesetih godina prošlog stoljeća.²⁴ Tijekom Drugog svjetskog rata savez SAD-a, Velike Britanije i SSSR-a bio je na snazi jer su saveznici imali zajedničku prijetnju, točnije Nacističku Njemačku pod Hitlerovim vodstvom te je tu prijetnju bilo nužno eliminirati. Krajem Drugog svjetskog rata, kada je već postalo jasno da će Hitler izgubiti rat, veliki savez se počeo raspadati. Tada je sve češće dolazilo do razmirica među saveznicima. Naime, do izražaja dolaze ideološke razlike i vlastiti interesi nauštrb političkog saveza. SSSR je tijekom Drugog svjetskog rata tražio otvaranje još jedne fronte na europskom tlu kako bi smanjio svoje žrtve u ljudstvu, ali je to učinjeno tek 1944. godine, što je Staljin posebno zamjerio svojim saveznicima. Nadalje, raspravljajući o okupacijskim zonama u poslijeratnoj Njemačkoj Staljin nije želio da Francuska uđe u međunarodnu kontrolnu komisiju smatrajući da je Francuska, koja nije otvorila drugi front na svojem tlu tijekom rata, glavni krivac za brojne ljudske gubitke u sovjetskoj vojsci. Osim toga, Staljin je Amerikancima zamjerao što ne žele podijeliti vojnu tehnologiju koju su razvijali i svoje planove o nuklearnom naoružanju.²⁵

Razmirice među saveznicima postale su itekako vidljive kada je trebalo prezentirati svoju viziju poslijeratne Europe. Saveznici su oslobođenim državama obećavali da će nakon rata moći slobodno izabrati svoje režime, ali se SSSR nije držao te odluke. Kako je već istaknuto, po završetku rata Amerikanci su Europljanima ponudili pomoć, a ista je pomoć s ciljem obnove država i njihova gospodarstva ponuđena i SSSR-u i njihovim saveznicima, ali samo pod uvjetom da se provedu određene ideološke promjene u tim državama, ali je Istok to glatko odbio. Zbog svega istaknutoga dolazi do zahlađivanja odnosa i stvaranja blokovske politike.²⁶ Zapadni saveznici željeli su u Europi stvoriti demokratski poredak, dok je Staljin težio proširivanju komunističke ideologije u državama istočne i južne Europe.²⁷

Upravo je hladni rat u pozadini Kubanske raketne krize, odnosno sukob između dviju ideologija i dviju velesila. Pritom su događaji na Kubi uzrokovali takvu dramatičnost da je postojala ozbiljna zabrinutost da bi između dviju velesila, odnosno dva suprotstavljena bloka zaista moglo doći do krvavog sukoba i rata u pravom smislu te riječi.

²⁴ Maurović, *Hladni rat: (ne)definicija, početak, interpretacije, percepcije i identifikacije*, 48.

²⁵ Bleicken, *Povijest svijeta*, 3. dio, 712.

²⁶ Ibid.

²⁷ Puškarić, *Razvoj europske integracije*, 87.

3. AMERIČKA OPSESIJA KUBOM

Prije nego bude riječi o Kubanskoj raketnoj krizi nužno je analizirati američku opsesiju Kubom i događaje koji su prethodili toj krizi.

3.1. Intervencija SAD-a na Kubi

Nakon što se SAD uključio u kubansko-španjolski rat i nakon što je Kuba mirovnim ugovorom potpisanim 1898. u Parizu stekla neovisnost započela je američka vojna okupacija Kube.²⁸ Iako su po završetku rata američki vojnici bili obvezni napustiti Kubu, do takvog razvoja događaja nije došlo.²⁹ Naprotiv, američka vlada je raspravljala o tome treba li tom otoku dopustiti neovisnost ili ga, pak, treba priključiti američkom teritoriju. Prevladao je stav da se Kubi pruži neovisnost jer će tako biti slobodna i prijateljski nastrojena prema SAD-u.³⁰ Ipak, SAD je tražio da se u kubansku ustav doda Plattov amandman (nazvan po njegovu začetniku, republikanskom senatoru Orvilleu H. Plattu) kojim se ograničavala suverenost Kube i kojim se američkoj vladi davalo pravo interveniranja u unutarnje kubanske prilike kad god Amerikanci procijene da su u opasnosti kubanska nezavisnost, vlasnička prava i individualne slobode. Osim toga, tim se amandmanom Kuba obvezala da neće ulaziti u međunarodne dogovore koji bi na bilo koji način mogli ugroziti neovisnost tog otoka. Nadalje, taj je amandman kao dio kubanskog ustava omogućio izuzimanje Otoka borova iz kubanske nadležnosti te je obvezao Kubu da američkim brodovima ustupi više skladišta ugljena. Upravo je jedno od tih skladišta na jugoistočnoj obali Kube modificirano u američku mornaričku bazu Guantanamo koja djeluje i danas.³¹ Nakon donošenja kubanskog ustava 1901. Kuba je proglasila neovisnost. Ipak, „zahvaljujući“ spomenutom amandmanu SAD je i dalje imao veliki utjecaj na događaje koji su se odvijali na Kubi.³² Možda je to najbolje opisao Juan Cualberto Gomez, predstavnik u kubanskoj ustavnoj skupštini: „(...) prepustiti Sjedinjenim

²⁸ Huberman, Leo i Sweezy, Paul M., *Anatomija jedne revolucije*. Zagreb: Naprijed, 1963, 38-40.

²⁹ Castro, Fidel, *Kuba ili smrt*. Beograd: „Petar Kočić“, 1972, 130.

³⁰ Coltman, Leycester, *Stvarni Fidel Castro*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005, 14.

³¹ Ramonet, Ignacio, *Fidel Castro: moj život: biografija u dva glasa*. Zagreb: V.B.Z., 2009, 598.

³² Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 14.

Državama da same odluče kada je ugrožena nezavisnost i kada, prema tome, trebaju intervenirati da bi je sačuvale, isto je što i predati ključ naše kuće, tako da one mogu ući u nju u svako doba kad to zažele, danju ili noću, s dobrim ili zlim namjerama (...).³³

3.2. Opsjednutost Kubom

Američka opsesija Kubom trajala je nekoliko desetljeća koji su prethodili Kubanskoj raketnoj krizi. Ipak, SAD je oduvijek pokazivao zanimanje za Kubu. Naime, blizina tog otoka SAD-u, kao i mogućnost da se neprijateljski brodovi približe američkom kontinentu te ga ugroze samo je naglasila zanimanje SAD-a za taj otok.

Kako je istaknuto, SAD se uključio u Kubanski rat za neovisnost 1898. nakon eksplozije američkog broda u havanskoj luci za koju su okrivljeni Španjolci, a uz objašnjenje da štiti 8000 američkih civila koji su boravili na Kubi.³⁴ Taj je sukob u SAD-u bio popularan i medijski popraćen, a najviše je upamćen po izjavi Williama Randolpha Hearsta, poslovnoga čovjeka i novinskog izdavača koju je poslao svom ratnom ilustratoru: „Ti završi sliku, a ja ću završiti rat!“.³⁵ Nakon što je Kuba stekla neovisnost, Američka vlada ipak nije željela prepustiti Kubancima potpunu kontrolu nad otokom, zbog čega je i došlo do usvajanja spomenutog Plattova amandmana. Američki državni tajnik John Quincy Adams izjavio je sljedeće: „Postoje zakoni političke gravitacije, isto tako i kao fizičke gravitacije; i kako jabuka, koju je oluja otkinula s rodnog stabla, može samo pasti na tlo, tako Kuba, silom rastavljena od svoje neprirodne veze sa Španjolskom i nesposobna da se sama uzdržava, može gravitirati samo prema Sjevernoameričkoj uniji, koja je po istom prirodnom zakonu ne može odbiti od svojih grudi“.³⁶

Prvi izabrani predsjednik neovisne Kube bio je Tomas Estarada Palma. Međutim, nakon njega se na vlasti „izredalo“ više predsjednika uz koje su se vezali nepotizam, nesposobnost i korupcija. Posebno se može izdvojiti kubanski diktator Fulgencio Batista. On je na vlast došao nakon Ramona Graua. Grau je na Kubi provodio razne reforme koje su činile dobro kubanskom društvu, poput davanja prava glasa ženama, uvođenja osmosatnog radnog

³³ Huberman i Sweezy, *Anatomija jedne revolucije*, 42.

³⁴ Caistor, Caistor, *Fidel Castro*. London: Reaktion Books, 2013, 13.

³⁵ Painter, *Hladni rat - Povijest međunarodnih odnosa*, 36.

³⁶ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 15.

dana, donošenja zakona o minimalnoj plaći itd. Međutim, takve reforme nisu odgovarale bogatom sloju kubanskog društva, kao ni američkim interesima, pa su Amerikanci pomogli Batisti da ukloni Graua s vlasti. Po dolasku na vlast Batista se nije odmah upustio u kršenje ustava. Batista je čak uspio uvjeriti Amerikance da Kuba može naštetiti njihovim gospodarskim interesima na otoku, pa je 1934. ukinuto šest od sedam odredbi Plattova amandmana. Na snazi je ostala samo odredba prema kojoj Amerikanci na otoku mogu osnivati vojne baze. Godine 1940. na Kubi je donesen novi ustav te je Batista izabran za predsjednika.³⁷ Na izborima koji su održani nakon Drugog svjetskog rata Batista je ipak izgubio te se Grau vratio na vlast.³⁸ Tijekom drugog predsjedničkog mandata Grau se pokazao kao praktični političar čija je vlada bila nesposobna i korumpirana³⁹ te on nije ispunio očekivanja koja je od njega imao kubanski narod.⁴⁰

Na izborima za predsjednika 1952. godine Batista se ponovno kandidirao, ali kada je uvidio da ga narod ne podržava, počinio je vojni udar i uveo diktaturu. Nakon vojnog udara ukinut je ustav te su raspuštene sve političke stranke u državi.⁴¹⁴² Mladi odvjetnik iz Havane Fidel Castro s bratom Raulom i stotinu istomišljenika u srpnju 1953. godine bezuspješno je napao vojarnu Moncada u pokušaju da sruši Batistu. Međutim, Castro je uhićen i osuđen na petnaestogodišnju zatvorsku kaznu.⁴³ Amnestiran je poslije dvije godine, nakon čega je pobjegao u Meksiko, gdje je osnovao pokret „26. srpanj“ s ciljem planiranja i izvršavanja invazije na Kubu.⁴⁴ Tamo je upoznao liječnika i zagovornika komunističke stranke iz Argentine Ernesta Guevaru kojem su prijatelji nadjenuli nadimak Che. Nakon što je Che ušao u Santa Claru 29. prosinca 1958. godine, u noći između 31. prosinca 1958. i 1. siječnja 1959. Batista je potpisao memorandum kojim je podnio ostavku, nakon čega je pobjegao s Kube, dok je Castro došao na vlast.⁴⁵ Nakon revolucionarne pobjede Castro je u travnju 1959. posjetio SAD

³⁷ Roberg, Jeffrey i Kuttruff, Alyson, Cuba: Ideological Success or Ideological Failure? *Human Rights Quarterly*, 29/3 (2007), 782.

³⁸ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 31-32.

³⁹ Kapcia, Antoni, *Cuba in Revolution: A History since the fifties*. London: Reaktion books, 2008, 20.

⁴⁰ Pérez, Luis, *Cuba: Between Reform and Revolution*. New York: Oxford University Press, 2006, 216.

⁴¹ Huberman i Sweezy, *Anatomija jedne revolucije*, 42.

⁴² *Ibid.*, 51.

⁴³ Skupina autora, *Povijest 18: poslijeratno doba (1945. – 1985.)*. Zagreb: Europapress holding, 264.

⁴⁴ Huberman i Sweezy, *Anatomija jedne revolucije*, 81.

⁴⁵ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 163.

te je Amerikance zamolio za zajam, ali je njegova molba odbijena.⁴⁶ Osim toga, SAD nije blagonaklono gledao na reforme koje je Castro provodio te ih je zabrinjavala njegova prisnost s članovima kubanske komunističke partije.⁴⁷ Nezadovoljni stanjem u državi i situacijom na vlasti, liberali i pripadnici umjerene struje napuštali su vladu, a njihova su mjesta zauzimali komunisti te fidelisti. Do kraja 1959. komunizam je postao sinonim za kubansku revoluciju. Pritom je Castro tek u travnju 1961. godine svoju revoluciju po prvi put okarakterizirao kao socijalističku.⁴⁸ Isto tako, Castro se suprotstavljao američkoj prevlasti te je nastojao sačuvati kubansku neovisnost.⁴⁹ Isto tako, 1960. godine Kuba je postigla trgovinski sporazum sa SSSR-om koji je otoku omogućavao preživljavanje u slučaju gospodarskog rata sa SAD-om.⁵⁰

Diplomatski odnosi s Moskvom uspostavljeni su u svibnju 1960. godine, a u mjesecima koji su uslijedili Kuba je kupovala oružje s istočnoeuropskoga tržišta. Politički aparat američkog predsjednika Eisenhowera nadao se potpunom embargu Kube, ali ministri vanjskih poslova odbili su osuditi Kubu. Stoga je došlo do ekonomskog rata jer je SAD na reforme na Kubi, Castrovo preuzimanje rafinerija s ciljem prerade sovjetske nafte, nacionaliziranje američkih stečevina⁵¹ i dolazak komunista na vlast odgovorio prekidom opskrbe naftom i prestankom kupovanja kubanskog šećera.⁵² Washington je u siječnju 1961. godine⁵³ prekinuo diplomatske odnose. Politički aparat predsjednika Eisenhowera organizirao je kubanske izbjeglice pomažući im i potičući ih na otpor Castrovoj vladavini. Isto tako, na Floridi je osnovan odbor za koji se američka vlada nadala da bi jednoga dana mogao uspostaviti novu vlast na Kubi. Odbor je povezivao otpor Castrovom režimu. Istovremeno, u Gvatemali se pripremala vojna jedinica obučavana za pokretanje gerilskoga rata nakon povratka na Kubu koja je poticana američkim planovima o pružanju vojne potpore. Naime, SAD je tvrdio da će vojno poduprijeti sve akcije i da neće dozvoliti neuspjeh.

Kako se ubrzo pokazalo, Castrova revolucija se u nekoliko elemenata razlikovala od ostalih latinskoameričkih revolucija. Njegova je revolucija predstavljala snažnu želju za reformama te

⁴⁶ Bethell, Leslie, *Cuba: A Short History*. Cambridge: University Press, 1993, 98.

⁴⁷ Pérez, *Cuba: Between Reform and Revolution*, 245-246.

⁴⁸ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 76.

⁴⁹ „Castro Ruz, Fidel“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11003> (posjećeno 18. kolovoza 2023.)

⁵⁰ Calvocoressi, Peter, *Svjetska politika nakon 1945.*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2003, 812-813.

⁵¹ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 204.

⁵² Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 36.

⁵³ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 81.

je bila namijenjena izvozu. Osim toga, fidelizam se povezao s kubanskim komunizmom te je Castro sklopio savez sa sovjetskim premijerom Nikitom Hruščovom.⁵⁴ Sukob Kube i SAD-a samo je ubrzao kubansku revoluciju i produbio njezinu radikalizaciju. Kako je vlast na Kubi željela ukinuti američki utjecaj na otoku, tako su Amerikanci željeli ukloniti Castra i komuniste s vlasti. Nije bilo moguće utvrditi kako će teći taj sukob. No, Kubanci su od samog početka bili svjesni činjenice da se SAD-u ne mogu suprotstaviti sami. Naime, Kuba je predstavljala ovisno gospodarstvo, pa se morala okrenuti nekoj velesili. Stoga se Castro približio SSSR-u, američkom neprijatelju.⁵⁵ Sve to rezultiralo je izravnim angažmanom SAD-a u kontrarevoluciji, invaziji u Zaljevu svinja te do otvorenog sukoba SAD-a i SSSR-a u Kubanskoj krizi.⁵⁶

3.3. Invazija Kubanaca u Zaljevu svinja

Kako je istaknuto, nova kubanska vlast na čelu s Castrom došla je u sukob s američkim gospodarskim interesima u Kubi. Osim toga, orijentirala se na gospodarsku, a kasnije i na vojnu pomoć koju im je pružao SSSR.⁵⁷ Tako je Castro kao komunistički orijentiran vođa došao je u sukob sa SAD-om. Američki predsjednik Dwight D. Eisenhower je u siječnju 1961. godine prekinuo diplomatske odnose između SAD-a i Kube. Ubrzo je predsjedničku dužnost preuzeo demokratski kandidat John F. Kennedy koji u tim trenucima nije bio tako oštar prema Castru jer je znao da bi situacija između SAD-a i Kube bila drugačija da SAD nije podupirao Batistinu diktaturu. Ipak, u javnosti je oštro osuđivao Castra kako bi stekao dodatne političke bodove.⁵⁸

Za vrijeme Kennedyjeva mandata dogodila se i neuspješna invazija u Zaljevu svinja (Bahia de Cochinos), a koja se počela pripremati još dok je Eisenhower bio na vlasti. Naime, riječ je o neuspjelom pokušaju svrgavanja Castra s vlasti u Kubi koje su proveli pobunjeni Kubanci koje je u egzilu trenirala američka CIA. Kennedy je mnogo politički riskirao s pokušajem da se Castro svrgne s vlasti u Havani, ali ga je tadašnji direktor CIA Allan Dulles

⁵⁴ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 810.

⁵⁵ Pérez, *Cuba: Between Reform and Revolution*, 248.

⁵⁶ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 811.

⁵⁷ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 76.

⁵⁸ Posener, Alan, *John F. Kennedy: sa svjedočanstvima suvremenika i slikovnim dokumentima*. Makarska: Genezis 97, 1998, 88-90.

obavijestio da je plan izvediv. Zbog političkog rizika kojem se izlagao Kennedy je prednost dao gerilskoj operaciji umjesto izvođenju velike invazije te je izričito tražio da se pobunjenicima ne pruža otvorena podrška SAD-a iz zraka. Da je Kennedy otvoreno napao Kubu, to bi dovelo do novog rata koji bi bio pogubniji od prethodnog Drugog svjetskog rata od kojeg se svijet još uvijek oporavlja jer bi se koristilo nuklearno oružje, a Kennedy to nije mogao dopustiti. Predviđeno je da se zastarjelim zrakoplovima B-26 koji su pobunjenim Kubancima stavljeni na raspolaganje upravljajući ugovoreni američki piloti.⁵⁹

Tako je sredinom travnja 1961. godine 1400 pobunjenika napalo Kubu, ali je invazija bila potpuna katastrofa i u trenutku dolaska do Kube američki brodovi i zrakoplovi nisu mogli značajno nauditi Castru i njegovoj gerili. Borba se vodila upravo u Zaljevu svinja na južnoj obali Kube oko 150 kilometara od glavnog grada.⁶⁰ Iako su pretrpljeni strašni gubitci, Kennedy je oklijevao s izdavanjem zapovijedi za povlačenje. Kada je izdao zapovijed, pokušaj izvlačenja pobunjenika s Kube također je neslavno završio – 140 pobunjenika je poginulo, a čak njih 1189 ih je bilo zarobljeno.⁶¹ Zarobljeni CIA-ini plaćenici prikazani su na slici 1.

Slika 1. Zarobljeni kubanski pobunjenici nakon invazije u Zaljevu svinja

⁵⁹ Graubard, Stephen R., *Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*. Zagreb: TIM press, 2010, 360.

⁶⁰ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 814.

⁶¹ Graubard, *Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*, 360-361.

Izvor: Espionage information, Bay of pigs. <http://www.faqs.org/espionage/Ba-BI/Bay-of-Pigs.html> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)

Za vrijeme invazije u Zaljevu svinja Hruščov je uputio poruku Kennedyju u kojoj je naveo da će Sovjetski savez pružiti Castru svu pomoć koja im je potrebna. Ipak, Hruščov nije želio da stvarno dođe do sukoba jer bi time došlo do upotrebe nuklearnog oružja. Osim toga, Hruščov nije mogao učiniti gotovo ništa kako bi pomogao Castru u slučaju američke invazije. Njegove vojne i pomorske snage koje su bile u blizini otoka nisu bile toliko snažne da se suprotstave američkima.⁶²

Kennedy je ipak u javnosti preuzeo svu odgovornost za fijasko u Zaljevu svinja, ali je krajem iste godine tadašnji direktor CIA Allen Dulles ipak otišao s dužnosti. Kennedyjev brat Robert ubrzo nakon toga imenovan ministrom pravosuđa i „osobnim zastupnikom“ za CIA-e.⁶³ Upravo je uz njegovu pomoć američki predsjednik osnovao posebnu skupinu za borbu protiv ustanika kako bi svrgnuo Castra s vlasti.

Poznato je da je Kennedyjev brat Robert, koji je u javnosti najavljuvao borbu protiv organiziranog kriminala, potajno surađivao s mafijom kako bi se likvidirao Castro, ali Castro je vješto izbjegao nekoliko pokušaja atentata. Nije poznato koliko je o tome znao sam predsjednik.⁶⁴ Međutim, Lawrence Freeman, jedan od rijetkih autora koji je blagonaklono pisao o Kennedyju i o njegovoj neuspješnoj operaciji u Zaljevu svinja napisao je da je razumno zaključiti da je Kennedy nakon tog neuspjeha zatražio izradu plana kojim će se Castro na ovaj ili na onaj način ukloniti s kubanske političke scene. Međutim, Državno tajništvo nije savjetovalo Kennedyju da se upušta u izvršenje takvih planova jer bi, čak i u slučaju da se Castro ukloni, njegov brat Raul preuzeo vlast, pa bi komunisti i dalje ostali na vlasti, a uz to bi novi kubanski režim uništio „nadu u bilo kakvu američku intervenciju koja bi bila ispod razine masovnog napada“.⁶⁵ Slične je sumorne prognoze vezane za Kubu iznijelo i Povjerenstvo za nacionalne procjene. Naime, to je Povjerenstvo istaknulo da bi Castrova smrt, bez obzira na to bi li ta smrt bila prirodna ili posljedica atentata, „imala jamačno uznemiravajući učinak, ali se vjerojatno ne bi pokazala pogubnom“.⁶⁶

⁶² Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 220.

⁶³ Posener, *John F. Kennedy: sa svjedočanstvima suvremenika i slikovnim dokumentima*, 92-94.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Graubard, *Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*, 362.

⁶⁶ Ibid.

Treba spomenuti da je CIA unatoč Kennedyjevu protivljenju za provođenjem tajnih operacija nakon neuspjeha u Zaljevu svinja 1962. počela provoditi Operaciju Mungos. Riječ je o infiltriranju agenata s ciljem organiziranja terorističkih akcija i sabotaza kako bi se destabilizirala Kube. Među potpisnicima memoranduma o kampanji sabotaza, preko kojeg su Amerikanci htjeli do listopada 1962. oboriti Fidela Castra, spominje se general američkog ratnog zrakoplovstva Edward Lansdale. Za tu je operaciju znao i predsjednikov brat Robert. I ta se operacija također pokazala neuspješnom.⁶⁷

Uz navedeno treba istaknuti i da je upravo neuspješna invazija u Zaljevu svinja učvrstila Castrovu vlast i Kubu okrenula prema SSSR-u. Naime, nakon što je u tri dana porazio CIA-ine plaćenike, Castro je postao znatno popularniji. O tome svjedoči i glasovito Che Guevarino pismo upućeno Kennedyju u kolovozu 1961. godine: “Zahvaljujem Vam na Zaljevu svinja. Prije Vaše invazije revolucija je bila slaba. Danas je čvršća nego ikada.”⁶⁸

Stoga je Kennedy određeno vrijeme na revolucionarna događanja na Kubi nastojao utjecati planovima za uništenje kubanskog gospodarstva, diplomatskim nastojanjima da se Kuba izolira, sabotazama te različitim vojnim manevrima i sl.⁶⁹

⁶⁷ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 80-81.

⁶⁸ Marjanović, D., *Kubanska revolucija i Kubanska raketna kriza: Događaji koji su skoro spasili i skoro uništili svijet*, 2016. <https://www.advance.hr/tekst/kubanska-revolucija-i-kubanska-raketna-kriza-dogadaji-koji-su-skoro-spasili-i-skoro-unistili-svijet/> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)

⁶⁹ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 80-81.

4. KUBANSKA RAKETNA KRIZA

Problem s Kubom trebao je biti „samo“ problem u odnosima između SAD-a i Kube, ali je prerastao u jedan od većih problema u hladnom ratu⁷⁰ te se činilo da bi hladni rat mogao postati „vrući“.⁷¹ U ovom se poglavlju analiziraju uzroci te krize i njezin tijek.

4.1. Uzroci krize

Kubanskoj krizi prethodila je neuspješna invazija na Kubu koja se dogodila u Zaljevu svinja. No, uzroci koji su doveli do nastanka Kubanske krize su višestruki. Sovjetski premijer Nikita Hruščov oštro je reagirao na neuspjelu invaziju u Zaljevu svinja te je optužio Kennedyja i njegovu administraciju da je odgovorna za tu invaziju. U skladu s time delegat SSSR-a je u Ujedinjenim narodima (UN) podnio međunarodnu rezolucijom kojom se tražila osuda te invazije. Kennedy je na napade iz SSSR-a odgovorio izjavivši da SAD nije namjeravao oružanim snagama intervenirati na Kubi. SSSR je garantirao Kubancima da će im pomoći u slučaju američkog napada,⁷² pa daljnja intervencija na Kubi nije dolazila u obzir. Stoga je Sovjetski Savez na Kubi razmjestio svoje raketne projekte te je na otok dopremio bombardere srednjeg dometa, a također je pokušao izgraditi tajnu podmorničku bazu.⁷³ U svojim dnevničkim zapisima Hruščov je tvrdio da je ideja o razmještanju raketa na Kubu njemu obznanjena 1962. prvenstveno zbog Turske. Naime, tijekom posjeta Bugarskoj neki njegov suradnik izjavio je da se na suprotnoj obali Crnog mora u Turskoj nalaze rakete koje mogu u roku od petnaest minuta nanijeti udar glavnim gospodarskim centrima SSSR-a. Amerikanci su 1959. blizu Izmiru u Turskoj razmjestili 15 raketa srednjeg dometa „Jupiter“ s promjerom djelovanja 2400 kilometara, koje su ugrožavale europski dio SSSR-a i smanjivale vrijeme za sovjetski odgovor. Takve rakete postavljene su i u Italiji. „Ovo je kao kad bi Sovjeti instalirali

⁷⁰ Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 187.

⁷¹ Sellers, Charles, May, Henry i McMillen, Neil R., *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Barbat, 1996, 395.

⁷² Dodoli i Maradei, *Svijet poslije II. svjetskog rata*, 33-36.

⁷³ Derenčin, Robert, Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 13/26 (2010), 79.

svoje rakete u Meksiku ili na Kubi“, izjavio je tadašnji američki predsjednik Dwight Eisenhower 1959. povodom njihovog instaliranja. Neposredno poslije povratka iz Bugarske Hruščov je u Kremlju izjavio da na Kubi treba razmjestiti sovjetsko nuklearno oružje. Krajem svibnja 1962. sovjetska delegacija odletjela je u Havanu te se susrela s Raulom i Fidelom Castrom te im iznijela prijedlog. Nakon dogovora s Che Guevarom Castro je odlučio pozitivno odgovoriti sovjetskim izaslanicima. U skladu s time njegov brat Raul je u srpnju iste godine otišao u Moskvu radi razrade ponuđenog prijedloga, a razgovori o tome trajali su do kraja mjeseca. Castro je itekako bio svjestan ovisnosti Kube o stranim ulaganjima i razmišljao je o potencijalnim kreditorima koji bi zamijenili SAD. Pristao je na to da Sovjeti dopreme raketne projekte i bombardere jer je smatrao da će tako Kuba biti sigurna, a i njegov je otok bio gospodarski ovisan o SSSR-u, pa je odbijanje tog sovjetskog zahtjeva moglo imati značajne posljedice. Međutim, Castro je htio otpremiti Kubu kako bi se obranio od napada sličnih onome u Zaljevu svinja, ali Hruščov je na Kubu uputio drugačije oružje, odnosno ono nuklearno.⁷⁴ Osim toga, treba napomenuti da Amerikancima nije problem samo predstavljalo nuklearno oružje u blizini njihova teritorija, već i opasnost da Sovjeti na Kubi izgrade svoju podmorničku bazu.⁷⁵

4.2. Premještanje sovjetskih raketnih projektila na Kubu

Kako je već spomenuto, Kennedyju je savjetovano da ne svrgava Castra s vlasti jer njegovo uklanjanje s kubanske političke scene ne znači propast komunističkog režima u toj otočnoj državi. Međutim, dovođenje sovjetskih raketnih projektila i bombardera lakog dometa na Kubu nije moglo proći bez reakcije s američke strane. Sovjetski premijer Hruščov rekao je Kennedyju da SSSR naoružava Castra, ali mu je rečeno da mu nipošto ne šalju dalekometne projekte, kao što je zaista i bio slučaj. Naime, Hruščov se u to vrijeme razmetao izjavama da će Kubu braniti „ne samo riječima“, što je upućivalo da će upotrijebiti rakete. Tumačio je da je SSSR uspio zaustaviti engleske i francuske napade u Sueskom kanalu 1956. prilikom invazije na Egipat. Hruščov je vjerovao da će, kada baze na Kubi budu postavljene, Kennedy to prihvatiti kao svršenu stvar – *fait accompli*. Smatrao je da je Kennedy suviše mlad i neodlučan u kriznim situacijama. Takav je stav Hruščov zauzeo temeljem Kennedyjeva „mekog

⁷⁴ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 815.

⁷⁵ Derenčin, *Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice*, 2010, 84.

odgovora“ tijekom krize u vrijeme izgradnje Berlinskog zida 1961. godine.⁷⁶ Naime, u lipnju 1961. u Beču se održao sastanak između Kennedyja i Hruščova kako bi se riješio problem podjele Berlina s obzirom na to da je taj njemački grad bio podijeljen na istočni i zapadni dio (istočni dio bio je u sastavu Demokratske Republike Njemačke, a zapadni u sastavu Savezne Republike Njemačke). Napetost između dva dijela grada neprestano je rasla. Hruščov je na sastanku s Kennedyjem izrazio želju da Berlin postane slobodan grad, ali Kennedy nije želio dopustiti komunistima da preuzmu Berlin.⁷⁷ S obzirom na to da se Kennedy vrlo brzo nakon inauguracije sastao s Hruščovom pokazivala je njegovu spremnost da razvije odnose između dvije velesile i da se zajedničkim snagama nastoje pronaći rješenja za njihove probleme, posebno za pitanje nuklearnog naoružanja. Međutim, nakon tog susreta je Kennedy doživio Hruščova kao državnika koji ulijeva strah, dok je Hruščov stekao dojam da je Kennedy „mekan“.⁷⁸

Maršal Sergej Birjuzov, zapovjednik sovjetskih raketnih jedinica nastojao je objasniti Hruščovu da će rakete biti maskirane palminim lišćem, a Rusi su takav način prikrivanja nazvali „maskirovka“.⁷⁹ Pripreme za premještanje sovjetskih projektila na Kubu odvijale su se u tajnosti. Na Kubu su došli stručnjaci za rakete pod imenom „strojarski operateri“, „specijalisti za irigacijske sustave“ i „poljoprivredni stručnjaci“. Dok je tog ljeta trajalo dopremanje oružja na Kubu Hruščov je neprekidno putovao da bi odvratio pozornost s događaja na Kubi. U tom nizu putovanja pazilo se da ne upadne u oči njegov susret s Che Guevarom i Aragonesom.⁸⁰

Tijekom operacije kodnog imena „Anadir“ 85 sovjetskih brodova obavilo je 185 putovanja. Tako je SSSR u tajnosti iz Ukrajine na Kubu premjestio 42 rakete s nuklearnim bojovnim glavama od jednog megatona, od toga 24 rakete srednjeg radijusa R-12 (i 16 raketa R-14 NATO oznake SS-4 i SS-5), čime je dvaput povećao broj raketa koje mogu dosegnuti teritorij SAD-a. Sovjeti su na Kubu poslali eskadrole MiG-ova 21, 42 laka bombardera Il-28, dvije jedinice taktičkih „krilatih raketa“ s nuklearnim bojovnim glavama od 12 kilotona s radijusom djelovanja od 160 kilometara koje lete ispod radara, nekoliko protuzrakoplovnih

⁷⁶ Milošević, Milan, *Trinaest dana koji su promenili svet*. <https://www.vreme.com/svet/trinaest-dana-koji-su-promenili-svet/> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)

⁷⁷ Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 79-80.

⁷⁸ Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 189-190.

⁷⁹ Vrbanić, Luka, *Ratne tehnike i tehnologija u Drugom svjetskom ratu*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2018, 14.

⁸⁰ Milošević, Milan, *Trinaest dana koji su promenili svet*

baterija, helikopterski puk Mi-4 te dva bataljuna tenkova T-55. Na Kubu su upućene i krstarice „Mihail Kutuzov“ i „Sverdlov“, torpedni čamci i 11 podmornica (od toga sedam s raketama s nuklearnim bojnim glavama). Na Kubu je bilo predviđeno slanje 50 874 vojnika. Prvi sovjetski brodovi stigli su na Kubu u kolovozu 1962., a u Havanu je 8. rujna noću stigao sovjetski teretni brod „Omsk“ s raketama srednjeg dometa. Druga pošiljka raketa stigla je 16. rujna. Zapovjedništvo je smješteno u Havani, a divizije balističkih raketa odvezene su na zapad otoka, blizu sela San Cristobal i u središnju Kubu u luku Casilda.⁸¹

Postavlja se pitanje zašto je Hruščov na Kubu odlučio poslati nuklearne rakete, odnosno baš tu vrstu oružja i zašto je riskirao mogućim napadom SAD-a u tom slučaju i samim time gubitak Kube kao jednog od uporišta komunističkog režima. Očito je da se Hruščov nadao da će taj potez natjerati SAD da u SSSR-u vidi ravnopravnog protivnika i da postavljanje raketnih projektila na Kubi neće dovesti do novog rata, već do početka pregovora o popuštanju napetosti između Zapadnog i Istočnog bloka.⁸² Razmještanjem nuklearnog oružja na Kubu Hruščov je dobio povlastice koje su mu mogle pomoći s rješavanjem situacije u Zapadnom Berlinu ili s rješavanjem nekih drugih pitanja u odnosima između dvije velesile u njegovu korist. Sam Hruščov kasnije je naveo kako je u tim trenucima razmišljao: „Da smo u tajnosti postavili rakete, i da ih je SAD otkrio kad su već postavljene i spremne za udar, Amerikanci bi dvaput razmislili prije pokušaja da unište naša postrojenja vojnim sredstvima... Bilo je krajnje vrijeme da Amerika nauči kako je to kad su vam ugroženi zemlja i narod.“⁸³

4.3. Zaoštravanje sukoba

Unatoč tome što je Kennedy od Hruščova dobio informaciju da na Kubi nema nuklearnog oružja, Amerikanci nisu mogli ne uočiti iz zraka brojne projekte i čak 22 000 pripadnika sovjetske armije i tehničara koji su bili potrebni za rad sa spomenutim naoružanjem.⁸⁴ Riječ je o projektilima čiji je domet bio do 3500 kilometara, čime je izvan

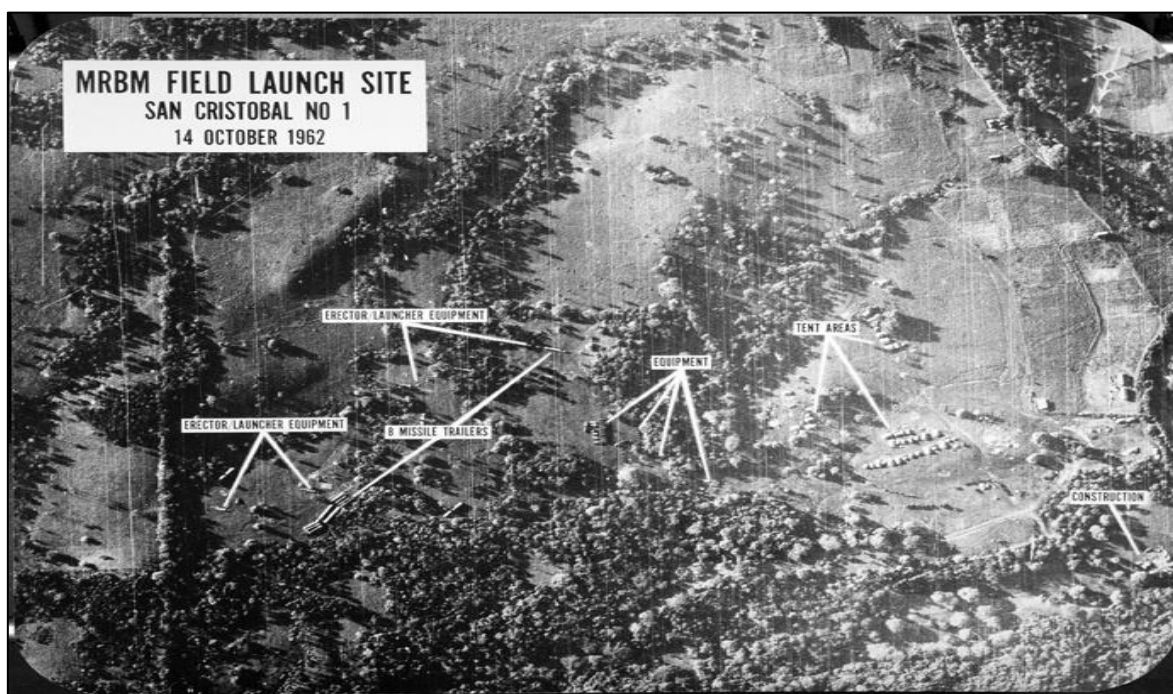
⁸¹ Ibid.

⁸² Painter, *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, 81.

⁸³ Coltman, L., *Stvarni Fidel Castro*, 227.

⁸⁴ Johnson, Paul, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2007, 650.

njihova doseg ostao tek sjeverozapad SAD-a.⁸⁵ Naime, Kennedy je dozvolio da američki špijunski zrakoplovi fotografiraju stanje na Kubi iz zraka jer su Amerikanci prije toga opazili da Sovjeti šalju Kubancima vojnu pomoć te su od svojih pouzdanih izvora informirani da je teretni pomorski promet prema Kubi pojačan. Još su sredinom kolovoza te godine Amerikanci od Nijemaca, Engleza te svojih zračnih izviđača dobili dojave o neuobičajenoj aktivnosti ruske trgovačke flote i o naoružavanju Kube. Istog je mjeseca vrhovni čovjek CIA-e upozorio predsjednika Kennedyja kako je moguće da na Kubu stižu rakete.⁸⁶ Međutim, iako su Amerikanci dugo bili svjesni da Sovjeti dovoze oružje na Kubu, nisu bili sigurni je li riječ o osnaživanju obrane Kube ili je u pitanju nešto više. Sovjeti su uvjerali Amerikance da nemaju ofenzivnih namjera.⁸⁷ Tek nakon što su informirani iz više izvora, točnije 14. i 15. listopada 1962. američki špijunski zrakoplovi poletjeli su prema Kubi i tom su prilikom fotografirali spomenuto.⁸⁸ Kuba slikana iz zraka snimljena 14. listopada 1962. prikazana je na slici 2.

Slika 2. Kuba iz zraka snimljena 14. listopada 1962.

Izvor: National Archives, *Aerial Photograph of Missiles in Cuba (1962)*. <https://www.archives.gov/milestone-documents/aerial-photograph-of-missiles-in-cuba> (posjećeno 22. kolovoza 2023).

⁸⁵ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 230.

⁸⁶ Milošević, Milan, *Trinaest dana koji su promenili svet*

⁸⁷ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 47.

⁸⁸ Derenčin, *Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice*, 79.

4.4. Najteži dani Kubanske raketne krize

Tijekom najtežeg razdoblja Kubanske raketne krize (od 15. do 28. listopada) Kennedyjeva administracija počela raspravljati o tome kako reagirati na situaciju na Kubi. Kennedy je odmah odredio da je cilj ukloniti sovjetsko nuklearno oružje s Kube, ali je problem bio kako to postići bez korištenja nuklearnog oružja.⁸⁹ U administraciji su postojali jastrebovi koje je predvodio Dean Acheson, bivši državni tajnik SAD-a koji je tu dužnost obnašao u Trumanovo vrijeme i kojeg je Kennedy pozvao kao političkog savjetnika, zalagali su se za uklanjanje sovjetske baze na Kubi napadom iz zraka. Članovi vojnog vrha jednoglasno su podržali odluku o napadu i okupaciji Kube kao jedino moguće rješenje. Zapovjednik američkih zračnih snaga Curtis LeMay podržavao je napad sljedećim riječima: „Crveni pas kopa u stražnjem dvorištu SAD-a i za to treba biti kažnjen“. Za oštrije djelovanje zalagao se i američki potpredsjednik Lyndon Johnson. S druge strane su bili protivnici zračnog napada na Kubu koje su predvodili Kennedyjev mlađi brat Robert i njegov imenjак, Robert McNamara, tadašnji ministar obrane. Oni nisu odobravali taj napad jer bi rezultirao velikim ljudskim žrtvama i jer bi takav napad sigurno doveo do reakcije iz Moskve, a samim time vjerojatno i do novog svjetskog rata.⁹⁰ Stoga su golubovi Kennedyju predlagali blokadu, čime bi se Sovjetima dala prilika za uzmicanje.⁹¹ Tako je 22. listopada Kennedy donio odluku o pomorskoj blokadi Kube, koja je imala krajnji rok dva dana kasnije.⁹²

Iste se večeri Kennedy obratio američkim građanima u televizijskom prijenosu. Tijekom svojeg obraćanja američkoj naciji pokazao je fotografije koje su dokaz da se sovjetsko nuklearno oružje postavlja na Kubi i da ono predstavlja prijetnju američkoj sigurnosti. Stoga traži od Sovjeta da povuku svoje oružje iz Kube. Dok to ne učine na snazi će biti pomorska blokada.⁹³

⁸⁹ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 47.

⁹⁰ Johnson, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, 651.

⁹¹ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 47.

⁹² Derenčin, *Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice*, 80.

⁹³ Painter, *Hladni rat*, 231.

Na slici 3. prikazano je kako američki građani gledaju televizijsku najavu američkog predsjednika Kennedyja o pomorskoj blokadi u robnoj kući u Kaliforniji 22. listopada 1962.

Slika 3. Televizijska najava američkog predsjednika Johna F. Kennedyja o pomorskoj blokadi Kube 22. listopada 1962.

Izvor: Sherwin, Martin J., *Inside JFK's Decisionmaking During the Cuban Missile Crisis*. <https://time.com/5899754/jfk-decisionmaking-cuban-missile-crisis/> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)

Iako je takva odluka u tom trenutku bila pametnija, pomorska blokada je imala i određenu slabost jer je „loptica prebačena na Sovjete“, odnosno odluka o donošenju mira ili početku rata prepuštena je Hruščovu, a Kennedy je bio osuđen na čekanje te odluke. Dok se čekala Hruščovljeva reakcija, Kennedy je stavio u pripravnost nuklearno naoružanje.⁹⁴ Nakon što je od Senata dobio zeleno svjetlo za postupanje i rješavanje kubanske krize, predsjednik Kennedy mobilizirao je 150 000 vojnika. Američke oružane snage dovedene su u stanje povećane borbene spremnosti, a unovačene snage premještene su na Floridu. Na položaje oko Kube pristiglo je 200 brodova. Taktičko zračno zapovjedništvo SAD-a (TAC) stavilo je 511 vojnih zrakoplova u stanje pripravnosti za let na Kubu. Dvadeset tri bombardera B-52 naoružana nuklearnim bombama poslana su u orbitu na točke s kojih su mogli bombardirati SSSR. Naime, uzbuna za američke vojne snage podignuta je na DEFCON 2,⁹⁵ najvišu razinu

⁹⁴ Johnson, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, 651.

⁹⁵ DEFCON sustav označava stanje uzbune koje su koristile američke vojne snage. Sustav je obuhvaćao pet razina, pri čemu je razina 1 bila stanje najviše opasnosti.

u dotadašnjoj američkoj povijesti i samu jednu razinu niže od nuklearnog rata (razine DEFCON 1).⁹⁶

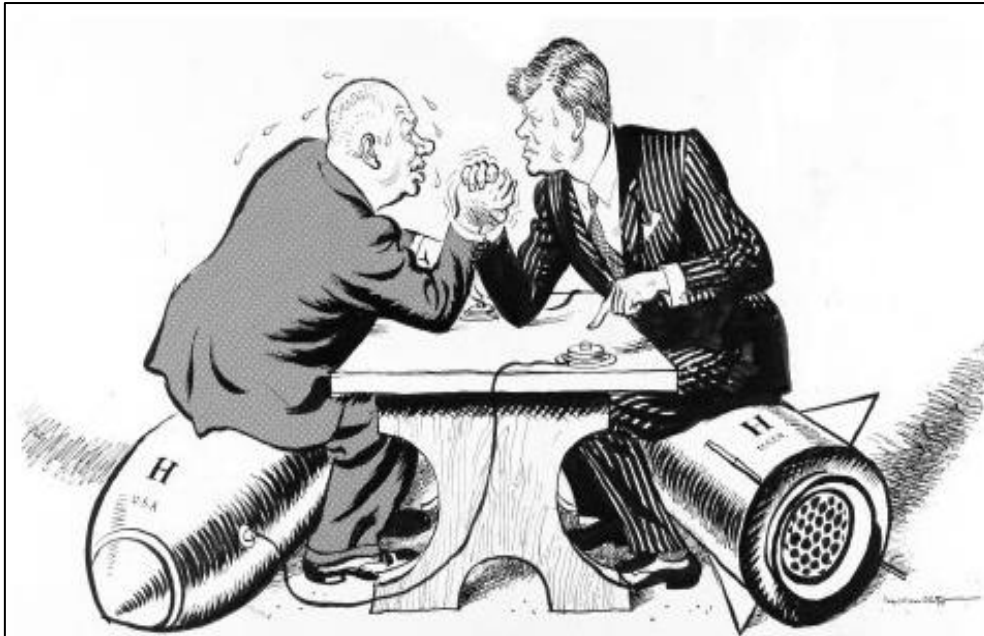
Kennedy je postavio rok na 24. listopada jer su neki od sovjetskih projektila na Kubi bili u funkciji te se donošenjem roka željelo spriječiti Sovjete da neometano provode daljnje akcije na Kubi, dok rješavanje situacije odgađaju diplomatskim putem. Međutim, u utorak 23. listopada Hruščov je objavio da ne prihvaća blokadu i zaprijetio da će, ako SAD pokuša pokrenuti invaziju na Kubu, SSSR odgovoriti nuklearnim raketama. Povećan je stupanj pripravnosti Crvene armije koja je u tim trenucima ubrzanim tempom nastavila s izgradnjom baza s lansirnim rampama. Prema Kubi je krenulo ukupno 25 sovjetskih brodova. Na dan roka koji je postavio Kennedy sovjetski teretni brodovi su se s projektilima srednjeg dometa zaustavili na crti blokade. Tako su se u deset sati ujutro 24. listopada sovjetski brodovi „Gagarin“ i „Komiles“, praćeni podmornicama, primakli su se američkom nosaču zrakoplova „Essex“ s pratećim ratnim brodovima. McNamara je primijetio da Sovjeti nisu bili obaviješteni o liniji blokade. Pola sata kasnije u Washington je stigao izvještaj da je 20 sovjetskih brodova stalo ili promijenilo kurs. Rusi su ostali mirni. Sljedeće jutro američki brodovi „Essex“ i „Gearing“ pokušali su presresti ruski brod „Bukurešt“, ali ipak su ga propustili dosta uvjereni da taj tanker ne sadrži vojni materijal.⁹⁷

Napetost je u to vrijeme bila na vrhuncu. Zanimljivo je u tom kontekstu spomenuti popularnu karikaturu na kojoj su prikazani Kennedy i Hruščov koji sudjeluju u borbi obaranja ruke u kojoj nijedna strana vjerojatno neće pobijediti. Sjede na projektilima koji mogu eksplodirati bilo kada. Karikaturist pokušava prikazati nepredvidljivost svijeta jer kriza može dovesti do „obostranog sigurnog uništenja“.⁹⁸ Karikatura je prikazana na slici 4.

⁹⁶ Derenčin, Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice, 80.

⁹⁷ Milošević, Milan, *Trinaest dana koji su promenili svet*

⁹⁸ Ng, Justin, *Cuban Missile Crisis – Cartoon Analysis*, 2019. <https://www.jchistorytuition.com.sg/jc-history-tuition-notes-cuban-missile-crisis-cartoon-analysis/> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)

Slika 4. Karikatura sukoba između Kennedyja i Hruščova – Kubanska raketna kriza

Izvor: Ng, Justin, *Cuban Missile Crisis – Cartoon Analysis*, 2019. <https://www.jchistorytuition.com.sg/jc-history-tuition-notes-cuban-missile-crisis-cartoon-analysis/> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)

Na temelju prethodne karikature vidljivo je kako je Castro tijekom Kubanske raketne krize ostao na margini događaja. Iako je slao opširna pisma Hruščovu i drugim svjetskim državicima, on nije mogao utjecati na ishod sukoba. Bila je riječ o borbi na život i smrt koja se odvijala između dvije velesile.⁹⁹

Kennedy je 25. listopada zatražio Hruščova da ukloni projekte, a Hruščov mu je 26. listopada odgovorio da će ukloniti projekte ako on garantira da neće biti invazije na Kubu. Sljedećeg dana je Hruščov ponovno poslao odgovor u kojem je tražio da SAD ukloni projekte srednjeg dometa iz Turske (koje je Kennedy postavio tamo zbog blizine te države sa Sovjetskim Savezom te zbog eventualne potrebe za reakcijom u slučaju sovjetske invazije na Njemačku ili na neku drugu državu članicu NATO-a i eventualnog rata u Europi).¹⁰⁰ U ljeto 1962. američke nuklearne rakete „Jupiter“ postavljene u Turskoj, a koje su zabrinjavale Sovjete, bile su spremne za korištenje, ali je Kennedy zaustavio njihovo lansiranje. Procijenio je da su one mogle biti upotrijebljene samo za prvi nuklearni udar i da nisu zaštićene te da sadrže ograničen strateški značaj u odnosu na rakete koje su skrivene i koje su se mogle lansirati s podmornica. Tog 27. listopada Hruščov je dobio i Castrovo pismo koje se često nazivalo

⁹⁹ Coltman, *Stvarni Fidel Castro*, 232.

¹⁰⁰ Johnson, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, 651.

Armagedonsko pismo, a u kojem je Castro poticao na uporabu nuklearnoga oružja u slučaju napada na Kubu. Također je naveo da su američke vojne snage iznimno opasne i da sama invazija Kube krši sve međunarodne konvencije. Smatrao je da jednom zauvijek treba stati na kraj takvoj prijetnji.¹⁰¹ Kennedy je prihvatio Hruščovljev prijedlog iz njegova prvog odgovora i garantirao da neće biti invazije na Kubu, a zanemario je Hruščovljev drugi odgovor. Hruščov se s time ipak složio,¹⁰² pa je najgore razdoblje Kubanske krize time napokon završeno 28. listopada 1962. Time je spriječen svjetski nuklearni rat.

4.5. Castrov odgovor na sporazum

Tijekom američko-sovjetskih pregovora glavni tajnik UN-a U Thant odigrao je važnu ulogu. Ključno je bilo pitanje hoće li se sovjetski brodovi koji su se približavali Kubi zaustaviti prije točke na kojoj ih je američki predsjednik htio silom prisiliti da to učine. Međutim, U Thant se pozivao na općenitu suzdržanost obje strane te je predložio Hruščovu da naredi svojim brodovima da ne prelaze američku liniju presretanja. Hruščov je odmah pristao, o čemu je U Thant zatim obavijestio američkog predsjednika. Odgovarajući na U Thantove poruke, Hruščov je također pristao na uklanjanje sovjetskih raketa i bombardera s Kube pod nadzorom UN-a. Nakon toga je U Thant odletio na Kubu, ali Castro nije bio susretljiv, vjerojatno zato što ga Hruščov nije obavijestio o njegovim dogovorima s U Thantom i zato što je bio u strahu od američke invazije.¹⁰³ Kako bi dobio nagovorilo Castra da pristane na nadzornu misiju UN-a U Thant je ustrajao na tome da svi inspektori budu iz nesvrstanih država. Tijekom sastanka s Castrom istaknuto je da dolazi kao prijatelj sa zadatkom uspostavljanja mira. Castro je mrsko odgovorio U Thantu da Kubanci žele mir koliko i svi drugi, a da se mir može ostvariti samo ako SAD prekine nezakonitu agresiju te da prihvati njegove uvjete: kraj ekonomskog embarga protiv Kube, kraj sabotaza, atentata i drugih subverzivnih djelatnosti koje su organizirale američke agencije, kraj gerilskih vojnih napada emigranata s Floride, kraj kršenja kubanskih teritorijalnih voda i zračnog prostora od strane američkih brodova i zrakoplova te povlačenje američke mornaričke baze u zaljevu Guantanamo na istoku Kube. U suprotnome neće dopustiti UN-ovu inspekciju raketnih položaja te dolazećih i odlazećih brodova. Takvo postavljanje

¹⁰¹ Milošević, Milan, *Trinaest dana koji su promenili svet*

¹⁰² Johnson, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, 651.

¹⁰³ Calvocoressi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 46-49.

zahtjeva bilo je suvišno jer nije bilo moguće da SAD ispuni ijedan od tih Castrovih uvjeta. No, Castro je ipak pokazao da se Kuba ne smije uzimati „zdravo za gotovo“. Castru nije bilo važno što su se američka i sovjetska vlada već dogovorile da će se takva inspekcija provesti jer se o tome nije uopće pitala kubanska vlada, a Kuba je bila neovisna, suverena država.¹⁰⁴ Iako nije uspio u svojem naumu da nagovori Castra da dopusti UN-ovu inspekciju, U Thant je ipak postigao određeni uspjeh. Tog dana je Castro namjeravao negativno na radiju govoriti o Sovjetskom savezu jer ga Hruščov nije konzultirao vezano za nadzornu misiju UN-a na Kubi, ali je ipak na U Thantove molbe ublažio svoj radijski govor.¹⁰⁵

U Thant se unatoč molbama upućenima Castru vratio u SAD praznih ruku. Amerikanci su postal očajni. Američki zrakoplovni general Curtis LeMay nagovarao je generala Maxwella Davenporta Taylora, Kennedyjeva vojnog savjetnika, da SAD dovuče velike vojne snage pred Havanu i jato bombardera iznad njih. Nakon toga bi trebalo zatražiti od Castra da američke snage provjere raketna postrojenja. U slučaju da Castro odbije, slijedi bombardiranje glavnog kubanskog grada Havane. Zbog Castrove nepopustljivosti bili su bijesni i Sovjeti jer ih je Castro tjerao da prekrše danu riječ.¹⁰⁶

Bliski Hruščovljev suradnik i prvi zamjenik predsjednika Vijeća ministara SSSR-a Anastas Ivanovič Mikojan dobio je težak zadatak odlaska na Kubu i nagovaranja Castra da popusti. Castro je hladno dočekao Mikojana te mu je ponovio svoje argumente za protivljenje UN-ovoj inspekciji kubanskog teritorija. Mikojan se nadao da će Castro ipak popustiti pod pritiskom te je namjeravao narednog dana nastaviti raspravu. Međutim, prošlo je više tjedana prije nego ga je Castro pristao vidjeti. Sovjetska je vlada, pod rastućim pritiskom Amerikanaca za ispunjenjem svoje strane dogovora i uvidjevši da Mikojan ne napreduje u pregovorima s Castrom pristala na još veće poniženje u inspekciji. Naime, sovjetske rakete su ukrcane na sovjetske brodove koji su isplovili na more te su im skinuti poklopci kako bi se američki helikopteri i brodovi bočno približili da ih pregledaju.¹⁰⁷

Kada se Mikojan napokon ponovno sastao s Castrom istaknuo je da Sovjetski savez daje Kubi goleme količine pomoći te da je od SAD-a dobio jamstvo da neće izvršiti invaziju na Kubu. Ako se Castro tome bude protivio, mogao bi ostati bez sovjetske potpore i naći se samostalno u borbi sa SAD-om. Castro se složio s time da ne može i dalje „gristi ruku koja ga

¹⁰⁴ Coltman, *Stvari Fidel Castro*, 234-235.

¹⁰⁵ Calvoceossi, *Svjetska politika nakon 1945.*, 46-49.

¹⁰⁶ Coltman, *Stvari Fidel Castro*, 236.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 235-236.

hrani“. Priznao je da bi Amerikance najviše razveselilo da se javno nastavi svađa Sovjetskog saveza i Kube.¹⁰⁸

4.6. Kraj krize

Jedini koji je nezadovoljan sprječavanjem rata bio je Castro koji je bio spreman na sukob i koji je smatrao da je rat neizbježan. Osim toga, Castro je zamjerio Hruščovu što je nije s njime konzultirao oko povlačenja sovjetskih raketnih projektila s Kube. Castro je smatrao da će SAD napasti Kubu, posebno kada se uklone raketni projektili i da je Kuba i dalje u opasnosti.¹⁰⁹ Kasnije je ipak priznao da je Hruščov postigao dobar dogovor s Kennedyjem jer bi sukob bio katastrofalan.¹¹⁰ Osim toga, Castro je vjerojatno shvatio da je sada zapravo sigurniji nego prije izbijanja raketne krize jer je prije Kennedyjeva dogovora s Hruščovom o tome da neće biti invazije na Kubi Castro neprestano bio meta Amerikanaca.¹¹¹ Iako bi se moglo reći da je Kennedy i u Kubanskoj krizi izgubio jer je SAD u utrci za nuklearnim naoružanjem bio bolji od SSSR-a i američka invazija na Kubu sigurno bi dovela do pobjede SAD-a, Kennedy je angažirao ogromne snage kako bi spriječio rat i kako bi uklonio prijetnju jer bi otvoreni rat rezultirao katastrofalnim posljedicama. Kennedy je prihvatio mogućnost upotrebe nuklearnog oružja, ali je bio značajno više zainteresiran za realiziranje situacije u kojoj ne bi došlo do upotrebe takvog oružja.¹¹² Tako je većina promatrača (s izuzetkom Kube, SSSR-a i drugih država Sovjetskog bloka) smatrala da je u Kubanskoj krizi SAD pobijedio.¹¹³ Kennedy je uspio nagovoriti Sovjete da povuku nuklearno oružje s Kube bez objave nuklearnog rata i time je postavio zadani cilj te je vratio ugled izgubljen nakon fijaska u Zaljevu svinja.¹¹⁴

Pregovaranje sa SSSR-om rezultiralo je Kennedyjevim obećanjem da će iz Turske povući projekte (američko nuklearno oružje u Turskoj doista je deaktivirano do rujna 1963.), uspostavljanjem „vruće linije“ između Washingtona i Moskve u lipnju 1963. godine i do

¹⁰⁸ Ibid., 236-237.

¹⁰⁹ Ramonet, *Moj život – biografija u dva glasa*, 270-271.

¹¹⁰ Coltman, *Stvari Fidel Castro*, 236.

¹¹¹ Johnson, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, 652.

¹¹² Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, 100.

¹¹³ Coltman, *Stvari Fidel Castro*, 51.

¹¹⁴ Ibid., 234.

sporazuma o zabrani atomskih testiranja u atmosferi, pod vodom i u svemiru, kao i do dogovora o prodaje pšenice koju su uzgojili Amerikanci njihovom najvećem neprijatelju. Takvi koraci pokazuju da je hladni rat došao u drugu fazu, odnosno u razdoblje detanta u kojem se rješenje sukoba između Zapadnog i Istočnog bloka pokušavalo pronaći u diplomaciji.¹¹⁵ Unatoč tome, utrka za nuklearnim naoružanjem i dalje je nastavljena.

¹¹⁵ Posener, *John F. Kennedy: sa svjedočanstvima suvremenika i slikovnim dokumentima*, 115.

5. ZAKLJUČAK

Kubanska raketna kriza jedinstven je događaj tijekom hladnog rata koji je osnažio Kennedyjev ugled na domaćoj i međunarodnoj političkoj sceni. Pretpostavlja se da je pomogla ublažiti negativno svjetsko mišljenje o neuspješnoj invaziji kubanskih pobunjenika u Zaljevu svinja 1961. godine koje je pomogla CIA. Naime, nakon dobivanja dokaza da se na Kubu zaista dovozi sovjetsko nuklearno oružje koje zbog svojeg dometa koji obuhvaća veći dio američkog teritorija predstavlja ozbiljnu prijetnju nacionalnoj sigurnosti Kennedy je odlučio da se raketni projektili s Kube moraju ukloniti, a da pritom ne smije doći do nuklearnog rata. Iako je nakon gotovo dva iznimno napeta tjedna kriza riješena tako da je u dogovoru s Hruščovom Kennedy trebao ukloniti američko nuklearno oružje iz Turske i dati obećanje da neće izvršiti invaziju na Kubu, Kennedy je iz Kubanske krize izašao kao pobjednik u dvoboju s Hruščovom jer je postigao zadani cilj. Može se reći da je povoljno rješavanje te krize najveći uspjeh Kennedyjeve vanjske politike. Iako su Hruščov i Castro u smatrali da je Kennedy „izvukao deblji kraj“, Kennedy je učinio sve da riješi krizu bez korištenja nuklearnog oružja jer bi okončanje hladnog rata doveo do otvorenog sukoba koji svijet do tada nije vidio i čije bi posljedice bile teže od katastrofalnih posljedica Drugog svjetskog rata. Sve navedeno pokazuje da je Hruščov podcijenio Kennedyja smatrajući ga neodlučnim, nezrelim i „mekanim“ protivnikom.

Druga dva važna rezultata Kubanske krize došla su u jedinstvenim oblicima. Prvo, usprkos neometanoj komunikaciji između Bijele kuće i Kremlja, a možda upravo zbog toga, Kennedy i Hruščov i njihovi savjetnici borili su se tijekom krize da jasno razumiju prave namjere druge strane, dok je svijet „visio na rubu“ mogućeg nuklearnog rata. Svi su dogovori između Kennedyja i Hruščova bili usmeni, ali su suprotstavljene strane jedna drugoj vjerovale na riječ te su sva obećanja ispunjena. U nastojanju da do toga dođe uspostavljena je izravna telefonska veza između Bijele kuće i Kremlja poznatija pod nazivom „vruća linija“. Drugo, približivši se rubu nuklearnog sukoba, obje velesile počele su preispitivati utrku u nuklearnom naoružanju i poduzele prve korake u pristajanju na Ugovor o zabrani nuklearnih pokusa. Najveća kriza hladnog rata rezultirala je politikom detanta. Riječ je o otpuštanju tenzija u odnosima SAD-a i SSSR-a, uz smanjenje nuklearnog oružja. Tako su poslije Kubanske raketne krize potpisani ugovori SALT I, Helsinški dokument i SALT II (koji SAD nikad nije ratificirao). Slijedio je ugovor o djelomičnoj zabrani isprobavanja nuklearnih bombi te ugovor o zabrani širenja nuklearnog oružja.

6. LITERATURA

Knjige:

1. Bethell, Leslie, *Cuba: A Short History*. Cambridge: University Press, 1993.
2. Bleicken, Jochen. *Povijest svijeta*, 3. dio. Split: Marjan tisak, 2003.
3. Caistor, Caistor, *Fidel Castro*. London: Reaktion Books, 2013.
4. Calvocoressi, Peter, *Svjetska politika nakon 1945.*, Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2003.
5. Castro, Fidel, *Kuba ili smrt*. Beograd: „Petar Kočić“, 1972.
6. Coltman, Leycester, *Stvarni Fidel Castro*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2005.
7. Dodoli, Luciano i Maradei, Manlio, *Svijet poslije II. svjetskog rata*, sv. 4, Marjan tisak, Split, 2005.
8. Graubard, Stephen R., *Predsjednici: povijest vladanja američkih predsjednika modernog doba*. Zagreb: TIM press, 2010.
9. Hobsbawm, Eric John, *Doba ekstrema*. Zagreb: Zagrebačka naklada, 2009.
10. Huberman, Leo i Sweezy, Paul M., *Anatomija jedne revolucije*. Zagreb: Naprijed, 1963.
11. Ibler, Vladimir, *Međunarodni odnosi*. Zagreb: Naprijed, 1971.
12. Johnson, Paul, *Moderna vremena: povijest svijeta od 1920-ih do 2000*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2007.
13. Kapcia, Antoni, *Cuba in Revolution: A History since the fifties*. London: Reaktion books, 2008.
14. Mintas-Hodak, Ljerka, *Uvod u Europsku uniju*. Zagreb: Zagrebačka škola ekonomije i managementa, 2004.
15. Painter, David S., *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*. Zagreb: Srednja Europa, 2002.
16. Pérez, Luis, *Cuba: Between Reform and Revolution*. New York: Oxford University Press, 2006.
17. Posener, Alan, *John F. Kennedy: sa svjedočanstvima suvremenika i slikovnim dokumentima*. Makarska: Genezis 97, 1998.
18. Puškarić, Mladen, *Razvoj europske integracije*. Zagreb: Studia Vita, 2010.

19. Ramonet, Ignacio, *Fidel Castro: moj život: biografija u dva glasa*. Zagreb: V.B.Z., 2009.
20. Sellers, Charles, May, Henry i McMillen, Neil R., *Povijest Sjedinjenih Američkih Država*. Zagreb: Barbat, 1996.
21. Skupina autora, *Povijest 18: poslijeratno doba (1945. – 1985.)*. Zagreb: Europapress holding.
22. Vidušić, Emil, *Hladni rat – vruće cijevi*. Split: Naklada Bošković, 2013.
23. Vukadinović, Radovan, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*. Zagreb: Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., 2001.
24. Westad, Odd Arne, *Globalni hladni rat: velike sile i Treći svijet*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2009.

Članci:

1. Derenčin, Robert, Kubanska raketna kriza i sovjetske podmornice. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, 13/26 (2010), 79-97.
2. Roberg, Jeffrey i Kuttruff, Alyson, Cuba: Ideological Success or Ideological Failure? *Human Rights Quarterly*, 29/3 (2007), 779-795.
3. Maurović, Marko, Hladni rat: (ne)definicija, početak, interpretacije, percepcije i identifikacije. *Pro tempore*, 2/2 (2005), 45-60.

Završni radovi:

1. Vrbanić, Luka, *Ratne tehnike i tehnologija u Drugom svjetskom ratu*. Završni rad. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2018.

Internetski izvori:

1. „Bay of pigs“, *Espionage information*. <http://www.faqs.org/espionage/Ba-BI/Bay-of-Pigs.html> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)

2. „Castro Ruz, Fidel“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11003> (posjećeno 18. kolovoza 2023.)
3. „Detant“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14802> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)
4. „Hladni rat“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25798> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)
5. Marjanović, D., Kubanska revolucija i Kubanska raketna kriza: Događaji koji su skoro spasili i skoro uništili svijet, 2016. <https://www.advance.hr/tekst/kubanska-revolucija-i-kubanska-raketna-kriza-dogadaji-koji-su-skoro-spasili-i-skoro-unistili-svijet/> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)
6. „Marshallov plan“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=69450> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)
7. Milošević, Milan, Trinaest dana koji su promenili svet. <https://www.vreme.com/svet/trinaest-dana-koji-su-promenili-svet/> (posjećeno 20. kolovoza 2023.)
8. National Archives, *Aerial Photograph of Missiles in Cuba (1962)*. <https://www.archives.gov/milestone-documents/aerial-photograph-of-missiles-in-cuba> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)
9. Ng, Justin, *Cuban Missile Crisis – Cartoon Analysis*, 2019. <https://www.jchistorytuition.com.sg/jc-history-tuition-notes-cuban-missile-crisis-cartoon-analysis/> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)
10. Sherwin, Martin J., *Inside JFK's Decisionmaking During the Cuban Missile Crisis*. <https://time.com/5899754/jfk-decisionmaking-cuban-missile-crisis/> (posjećeno 22. kolovoza 2023.)
11. „Truman, Harry S.“, *Hrvatska enciklopedija*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62542> (posjećeno 16. kolovoza 2023.)

SAŽETAK

Predmet je završnog rada Kubanska raketna kriza. Cilj je rada analizirati Kubansku raketnu krizu, točnije uzroke, tijek i posljedice te krize za odnose između SAD-a i SSSR-a. Kubanska raketna kriza, kao jedinstveni događaj u političkim sustavima diljem svijeta, promijenila je geopolitičku situaciju na svjetskoj političkoj sceni kojom su dominirale SAD i SSSR kao dvije suprotstavljene velesile. Kriza je uključivala sukob odmjeravanja snaga u neposrednoj blizini SAD-a, a sam se sukob nije odvijao u tradicionalnom smislu riječi sukob jer nije došlo do upotrebe oružja. Nakon saznanja da Sovjeti dovoze nuklearno oružje na Kubu američki predsjednik John F. Kennedy naredio je pomorsku blokadu. U najnapetijim danima Kubanske krize nije bilo poznato kako će sukob završiti i hoće li doći do korištenja nuklearnog oružja. Srećom, kriza je uspješno okončana 28. listopada 1962. nakon što je Kennedy pristao ukloniti projekte iz Turske te obećao da neće biti invazije na Kubu, a sovjetski premijer Nikita Hruščov da će ukloniti nuklearne projekte s Kube. Kubanski vođa Fidel Castro u tom je sukobu završio tek na margini te je značaj Kube umanjen i zanemaren. Nakon završetka Kubanske krize nastupilo je novo razdoblje u hladnom ratu, odnosno politika detanta koja je označila otpuštanje napetosti u odnosima između dvije velesile.

Ključne riječi: Kubanska raketna kriza, hladni rat, John F. Kennedy, Nikita Hruščov, Fidel Castro

CUBAN MISSILE CRISIS

ABSTRACT

The subject of this paper is the Cuban Missile Crisis. The aim of the paper is to analyze the Cuban Missile Crisis, more precisely the causes, course and consequences of that crisis for relations between the USA and the USSR. The Cuban missile crisis, as a unique event in political systems around the world, changed the geopolitical situation on the world political scene, which was dominated by the USA and the USSR as two opposing superpowers. The crisis involved a clash of forces in the immediate vicinity of the US, and the conflict itself did not take place in the traditional sense of the word conflict because no weapons were used. After learning that the Soviets were bringing nuclear weapons to Cuba, US President John F. Kennedy ordered a naval blockade. In the most tense days of the Cuban Missile Crisis, it was not known how the conflict would end and whether nuclear weapons would be used. Fortunately, the crisis was successfully ended on October 28 1962, after Kennedy agreed to remove missiles from Turkey and promised that there would be no invasion of Cuba, and Soviet Prime Minister Nikita Khrushchev to remove nuclear missiles from Cuba. The Cuban leader Fidel Castro ended up only on the sidelines in that conflict, and the importance of Cuba was diminished and neglected. After the end of the Cuban crisis, a new period in the Cold War began, i.e. the policy of détente, which marked the release of tension in the relations between the two superpowers.

Key words: Cuban Missile Crisis, Cold War, John F. Kennedy, Nikita Khrushchev, Fidel Castro

POPIS SLIKA

Slika 1. Zarobljeni kubanski pobunjenici nakon invazije u Zaljevu svinja	12
Slika 2. Kuba iz zraka snimljena 14. listopada 1962.	19
Slika 3. Televizijska najava američkog predsjednika Johna F. Kennedyja o pomorskoj blokadi Kube 22. listopada 1962.....	22
Slika 4. Karikatura sukoba između Kennedyja i Hruščova – Kubanska raketna kriza.....	24

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mario Babić, kao pristupnik za stjecanje zvanja sveučilišnog prvostupnika povijesti i filozofije, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 22.rujna 2023.

Potpis: Mario Babić